

Valle d'Aosta tartomány és az alkotmányos reform Olaszországban¹

Constitutional Reform in Italy and its impact on Valle d'Aosta

Multi-level governance has become a popular theory in explaining decentralisation process in EU member states. Usually the territorial devolution of constitutional powers is seen as a positive response also to the claims of ethnic, ethnoregional minority communities. Since 1999-2001 Italy has experienced a great constitutional reform which extends the powers of regions and firmly strengthened regionalism in Italy. The article overviews how did this reform affect the special autonomy of the French-speaking region of Valle d'Aosta. One of the conclusions here is that while the decentralisation process delegated more powers to the ordinary regions in some aspects it may limit the existing broad autonomy of the regions with special status, like Valle d'Aosta. In this perspective the stronger regionalisation may lead to homogenising ordinary and special regions, thus tightening the autonomy of regions where minorities live in majority.

Az Európai Unióban a többszintű kormányzat elméletének egyik fontos eleme, hogy az EU tagállamai között 1980-2001 között egy sem lett központosítottabb, viszont több tagállamban indult el a regionális szint megerősítésével a decentralizáció.² Ezt a jelenséget, a nemzetállamok regionalizációját, sokan az európai integráció hatásának tulajdonítják.³ Ráadásul a regionális szint felértékelődése hatalommegosztásban nem csupán egy funkcionális folyamat, amelyet az integráció vált ki, hanem válasz a regionális, ethnoregionális politikai mozgalmak megerősödésére is.⁴ Ennek nyertesei sokszor az államokban élő kisebbségi közösségek, amelyek területileg önálló közigazgatási egységben többséget alkotnak, vagy épp terü-

¹ A tanulmány a TÁMOP-4.2.1/B-09/01/KMR-2010-0005. sz. Hatékony állam, szakértő közigazgatás, regionális fejlesztések a versenyképes társadalomért alprojekt keretében és a MÖB támogatásával készült. Köszönet illeti a római CNR Istituto di Studi sui Sistemi Regionali Federali e sulle Autonomie (ISSIRFA) vezetését és munkatársait valamint Roberto Nicco parlamenti képviselőt önzetlen segítségükért. A szerző a tanulmány írásakor Bolyai-ösztöndijban részesült.

² Liesbet Hooghe – Gary Marks: *Multi-Level Governance and European Integration*. Boulder, Rowman & Littlefield, 2001.

³ Egyebek mellett lásd: Liesbet Hooghe and Gary Marks: *Types of Multi-Level Governance*. European Integration online Papers (EIoP) Vol. 5 (2001) N° 11; <<http://eiop.or.at/eiop/texte/2001-011a.htm>> vagy John Newhouse: *Europ's rising regionalism in: Foreign Affairs*, 1997/Jan-Feb

⁴ Anna M. Olsson: *Theorizing Regional Minority Nationalism in: Ireneusz Pawel Karolewski – Anrzej M. Suszicky (eds.) Multiplicity of Nationalism in Europe*. Lanham, Lexington Books, 2010. 107-131. o. lásd még Michael Keating: *The New Regionalism in Western Europe...* (Cheltenham, Edward Elgars, 1998)

leti autonómiát élveznek. De ez, ahogy az 1999-2001-ben kialakult olasz decentralizációs fordulat mutatja, korántsem törvényszerű.

Az 1990-es évek második fele óta, mindenekelőtt az Északi Liga jó választási szerepléseinek köszönhetően Olaszországban a „föderalizmus”, mint politikai jelszó teljesen elfogadottá vált az alkotmányos reformról szóló vitákban. Bár az Északi Liga radikális javaslatait (pl. a független Padániát) a többi párt, még koalíciós partnerei sem tudják magukévá tenni, de fellépésének egyik következménye, hogy a területi közigazgatás gyökeres átalakítása napirendre került.⁵ A politikai vitákban az ország föderalizálásáról nagyon képlékeny és egymástól teljesen eltérő elképzelések jelentek meg az utóbbi másfél évtizedben.⁶ De a regionalizmus-föderalizmus kérdése megkerülhetetlenné vált. Ennek eredménye lett a 2001-es átfogó alkotmányreform, amelyből kiemelkedik a különleges jogállású tartományok (és megyék) elnökeinek közvetlen választásáról szóló alkotmánytörvény, (l. cost. 31 gennaio 2001. n. 2.) és az általános decentralizációról szóló 2001/3. alkotmánytörvény (l. cost. 18 ottobre 2001. n. 3.).⁷ A radikálisan föderalista tervekhez képest visszafogott, de átfogó alkotmányreform született, amelyet népszavazás is megerősített. Az ország területi berendezkedését érintő V. fejezet módosításai és alkalmazásának gondjai, azóta is foglalkoztatják a közvéleményt.⁸ Mindenesetre az látszik, hogy a folyamat a rendes jogállású tartományok számára egyre nagyobb önállóságot, hatáskörbővítést jelent.

Olaszország közjogi berendezkedésének, az 1946-os köztársasági alkotmány elfogadása óta fontos eleme, hogy földrajzi helyzete vagy az ott élő nemzeti közösségek miatt néhány tartomány és két megye (Trento és Bolzano) különleges autonómiát élvez.⁹ Az ún. különleges jogállású tartományok (*regioni a statuto speciale*, a két nagy sziget, Szardínia és Szicília mellett a Szlovéni-

⁵ Erről részletesen lásd Molnár Anna: *Az Északi Liga szerepe Olaszország tartományi rendszerének átalakulásában*. PhD dolgozat, Budapest, Corvinus Egyetem, 2002.

⁶ A szakmai vitát jól nyomon lehet követni a <www.federalismi.it> honlapon.

⁷ A *legge costituzionale* szó szerint alkotmányos törvényt jelent, itt a kétértelműség miatt alkotmánytörvénynek nevezem. Ez azt takarja, hogy az ilyen törvényeket olyan eljárási garanciákkal kell elfogadni, mint az alkotmányt. Azt, hogy alkotmányos reform nemzeti ügyévé vált, jól mutatja, hogy a 2001/2. alkotmánytörvényt a baloldali Amato-kormány, míg a 2001/3. alkotmánytörvényt az Északi Liga támogatását is élvező jobboldali Berlusconi-kormány hivatali idejében fogadták el. Ez persze nem a két politikai oldal közötti konszenzust jelképezi, hanem azt, hogy a politikai életben nem lehetett megkerülni a föderalizmus/regionalizmus kérdését.

⁸ Lásd egyebek mellett: Adele Anzon Demmig: *Potestà legislativa regionale residuale e livelli essenziali delle prestazioni. Osservazione alla sentenza n. 10/2010*; Francesco Bilancia: *L'instabile quadro del riparto delle competenze legislative*. in: *Istituzioni del federalismo* 2010. n.1/2. 63-80. o. Gianluca Gardini: *Dalla 'questione meridionale' alla 'questione settentrionale': l'amministrazione regionale in cerca di identità*. in: *Istituzioni del federalismo*. 2010. n.1/2 11-46. o.

⁹ Ebben a tanulmányban, az olasz „regione”-t magyarul tartománynak, a „provincia”-t megyének fordítom.

ával határos Friuli-Venezia-Giulia tartomány, Valle d'Aosta és Trentino-Alto Adige két megyéje) öngazgatási jogait alkotmány erejű törvényben elfogadott státútumuk védi. Ez, Valle d'Aosta tartomány és Bolzano megye esetében a helyben többségi francia illetve német közösség anyanyelvi jogait, nemzeti egyenjogúságát is biztosítja. A hosszú évtizedek alatt kiteljesedett dél-tiroli (Bolzano megyei) autonómia a legtöbbit emlegetett és kutatott példája lett a kisebbségek területi alapú öngazgatásának, de ennek kivételességét nem lehet eléggé hangsúlyozni.¹⁰ Bár a különleges jogállású tartományok (és megyék) számára a római parlament nem fogadott el új státútumokat, az alkotmányreform és az olasz területi igazgatás átalakítása ezekre a tartományokra is hatással van. A regionális decentralizáció, amely a tartományi öngazgatást jelentősen kiterjesztette a különleges jogállású tartományok helyzetét is érintette.

Jelen tanulmány ennek az alkotmányos átalakulásnak egy elemét tekintve át, azt, hogyan érintették Valle d'Aosta tartományi autonómiáját és az ott élő francia nyelvű közösség helyzetét az 1999 óta elfogadott alkotmánymódosítások.¹¹

Olaszország még messze áll attól, hogy föderális államnak tekintsük (a 2006-ban népszavazáson elutasított újabb alkotmánymódosítás ezen az úton indult volna el)¹² de egy erős regionális állammá vált. Ennek a folyamatnak a „vesztesei” könnyen az ún. különleges jogállású tartományok (és a két autonóm megye, Bolzano és Trento) lehetnek. A rendes jogállású tartományok autonómiájának bővítése a korábbi alkotmányos különállásuk jelentőségét csökkenti, az ún. pénzügyi föderalizmus (*federalismo fiscale*) és pl. az ország területei közötti egyenlőtlenségek csökkentését célzó kiegyensúlyozó (szolidaritási) adó körüli viták a költségvetési szabadságaikat is korlátozhatják.¹³

¹⁰ Vö.: Antonio Lampis: *Autonomia e convivenza. Tutela delle minoranze e regole della convivenza nell'ordinamento giuridico dell'Alto Adige*. Bolzano, Accademia Europea Bolzano, 2001.

¹¹ A magyar szakirodalomban az olasz alkotmányreformot Drinóczi Tímea ismertette több tanulmányában is: Sikertelen olasz alkotmányreform. in: *Allam- és Jogtudomány* 2008. 2. sz. 207-218. o.; Az olasz Alkotmány V. fejezetének reformja. in: *Nemzetközi Közlemények. Közép-Kelet-Európai Közigazgatási folyóirat*. 2009. 1. sz. 78-95. o. A különleges jogállású tartományoknak ezekben a közleményekben nem sok figyelem jutott. A reform előtti regionális igazgatást foglalja össze tankönyvszerűen Halász Iván: Olaszország közigazgatása in: Lőrincz Lajos (szerk.) *Közigazgatás az Európai Unió tagállamaiban*. Budapest, Unió Kiadó, é.n. 240-255. o.

¹² Erről részletesen lehet olvasni a <www.federalismi.it> szakmai honlapon. Az elbukott tervezet (disegno di legge costituzionale n. 2544 – első olvasatban a szenátus 2005. március 23-án fogadta el, de minősített többség hiányában népszavazást írtak ki róla) egyebek mellett föderalista alapon szervezte volna át a szenátust is.

¹³ Igen óvatosan nyilatkozott ebben a kérdésben Valle D'Aosta tartomány elnöke, Augusto Rollandin, amikor arról beszélt, hogy a felzárkóztatás fontos cél lehet és ezért a különleges jogállású tartományoknak is áldozatot érdemes hozni, ám nem szabad, hogy ez az aktuális politikai vezetés prioritásaitól függjön, azaz olyan tartományok is részesüljenek hasznáiból, amelyek valójában nem szorulnak rá. Lásd: Equità e responsabilità per il modello federale, interjú in: *AnciRivista* 2009/2 11-13. o.

1. Regionális állam vagy föderális állam

Érdeemes néhány pontot felvázolni, hogy mit tekintünk regionális államnak, mi is választja el az olasz alkotmányreformot a föderális állam megteremtésétől. Az egységesített, központosított állammal a föderális államot szokták szembe állítani, aszerint, hogy a hatalomgyakorlás közjogi megosztása az adott országban területileg tagolt-e vagy sem. Azaz a föderális állam több, saját közjogi berendezkedéssel, saját hatalommal rendelkező területi egységből áll, a központosított államnál viszont az állampolgárok csak a központi hatalmi intézményekkel állnak közjogi kapcsolatban. A föderalista gondolathoz képest, viszonylag új jelenség a regionális állam, amely az 1931-es (a Franco-féle rezsim miatt hamar megbukott) spanyol kísérlet után, a második világháborút követően jelent meg olyan országokban, amelyekben jelentős nemzeti vagy regionális különbségeket kívántak ilyen alkotmányos rendszerrel kezelni, így Spanyolország mellett Olaszország, majd 1998 után Nagy-Britannia tekinthető regionális államnak. Nem egyszerű kérdés, hogy mikor válik egy regionális állam föderális állammá és mi a lényegi különbség közöttük. A föderális államról egészen világos képet ad a közjogi szakirodalom, amikor azt állítják középpontba, hogy lényegi eleme az, hogy alkotmányra épül és nem a föderális entitások közötti nemzetközi szerződésre, valamint az alkotmányban létrehozott központi hatalmi szerveknek tényleges és széles körű jogkörei vannak. Ám épp a föderális entitások eredete és ennek következményei szoktak vitát gerjeszteni, hogy a föderális tagállamok vagy területi egységek, mennyire tekinthetők államnak, milyen mértékben rendelkeznek szuverenitással, ha rendelkeznek vele. Tulajdonképpen a regionális államot a föderális államtól pont az különböztetheti meg, hogy az előbbinél valójában nem beszélhetünk tagállamokról, sem ezek részleges szuverenitásáról. Bármennyire is nagy önállóságot és öngazgatási hatalmat kapnak egyes régiók egy államon belül, a közjogi háttér nem változik és az állam – hacsak az egyes régiók az alkotmányban államalkotó entitásokká (akár az elszakadás jogával felruházza) lépnek elő – a szuverenitás kizárólagos letéteményese marad.¹⁴ Akkor is, ha az alkotmányban biztosított hatáskörök egy regionális államban megegyeznek egy föderális állam tagállamának hatásköreivel, ha az önálló szuverenitásuk alapját az alkotmány nem ismeri el, akkor csak regionális államról beszélhetünk.¹⁵

¹⁴ Vö.: Anzon Demmig: *i.m.* 4-25. o.

¹⁵ Nem véletlen, hogy pl. Spanyolországban a katalánok „nemzetként” történő elismertetése Katalónia státútumában nagyon erélyes ellenkezést váltott ki a madridi parlamentben. Vö.: Sipos Katalin: Katalónia és a „nemzetté válás” alkotmányos folyamata. In: Szarka L. – Vizi B. – Tóth N. – Kántor Z. – Majtényi B. (szerk.): *Etnopolitikai modellek a gyakorlatban*. Budapest, Gondolat, 2009. 79-91. o.

Olaszországban igen heves politikai viták zajlanak arról, hogy az alkotmányos berendezkedést föderális vagy regionális állammá kellene-e alakítani.¹⁶ A föderalizmus pártolóiak *sine qua non* követelése ezen a téren a második törvényhozói kamara, a szenátus területi alapon való átszervezése. Ez elméletben a szuverenitás területi megosztását is jelenthetné. Bár történtek erre már kísérletek, de a mai napig a törvényhozásban az ehhez szükséges minősített többséget nem sikerült összekovácsolni.

2. A különleges jogállású tartományok és Valle d'Aosta

Az olasz regionális államnak azonban fontos sajátossága, hogy nem csak a kisebbségek által jelentős számban lakott területek élveznek különleges autonómiát. A regionalizmusnak hosszú ideig legfeljebb kulturális hagyományai voltak Olaszországban, a tájnyelvben, a regionális identitásban. Az olasz állam megszületése a XIX. század közepén nem egy spontán és a korábban Itália területén meglévő államok szövetkezésének eredménye volt. A szárd-piemonti királyság részben okos diplomáciával, részben erőszakkal terjesztette ki hatalmát fokozatosan az ország többi területére, egyúttal jogrendjét és francia mintájú központosított közigazgatását is. Az új olasz királyság mindezt anélkül vette át, hogy a helyi hagyományokra, sajátosságokra tekintettel lettek volna. 1945-ig Olaszország egy egységes, és erősen központosított nemzetállam mintájára épült, amit a két világháború között, Mussolini erőszakos nyelvi, nemzeti asszimilációs politikája még fenyegetőbbé tett a nemzeti, nyelvi kisebbségek számára. De az olasz nemzet erőltetett egységesítése a hagyományos regionális identitásokkal is szembe került. Az olasz nemzeti öntudat, nemzeti identitás körül, azóta is sok vita van, pl. az ország megalapításának 150. évfordulója kapcsán az Északi Liga azt is megkérdőjelezte, hogy lenne-e egyáltalán mit ünnepelni.¹⁷

A második világháború után megszületett Olasz Köztársaságban más tartományokhoz hasonlóan Aosta-völgy is igazából a Mussolini-féle fasiszmusnak köszönhetően kapott különleges önkormányzati státuszt. A két világháború között az agresszív olaszosítás nemcsak a francia-provanszál

¹⁶ Az alkotmányjogi érvekhez lásd: Beniamino Caravita: *Italy: toward a federal state? Recent constitutional developments in Italy*. <http://camlaw.rutgers.edu/statecon/subpapers/caravita.pdf>

¹⁷ Az államfő, Giorgio Napolitano kísérletet tett arra, hogy ebben a nemzeti konszenzus alapjait megfogalmazza, érdekes módon egyáltalán nem a nemzeti, etnikai identitás, hanem sokkal inkább politikai értékek, a szabadságszeretet, a liberális jogállamiság vívmányait kötötte az olasz állam megszületéséhez. Vö.: Salvatore Carrubba: Identità modello Napolitano in: *Il Sole 24 Ore*, 21 Settembre 2011. p. 17.

anyanyelvű aostaiakat tette a fasiszta kormányzat ádáz ellenségeivé és a partizán mozgalom támogatóivá, hanem máshol is, ahol kisebbségek éltek (pl. Friuli-Venezia-Giulia, de a háború vége felé még a német Dél-Tirolban is) hasonló indulatok kerültek a felszínre. Az aostai ellenállás vezetői először az 1943-ban elfogadott Chivasso-i nyilatkozatban fogalmazták meg igényüket az autonómiára, amit 1944-ben az előretörő olasz felszabadítók is elismertek.¹⁸ Az új olasz hatalom – amely 1945-ben még nem tartotta teljes ellenőrzése alatt a határvidékeket – ezeket a sokszor nemcsak Mussolini-ellenes, de függetlenség- vagy elszakadáspárti mozgalmakat is igyekezett alkotmányos ígéretekkel megnyerni. Ebben természetesen része volt annak is, hogy a fasiszta kormányzatot támogató német csapatok kiűzése után, de a háború vége előtt nem lehetett tudni milyen béke vár Olaszországra. Franciaország részben megszállta Valle d’Aosta-t 1944-ben, a háború után nem volt egyértelmű, hogy az ország miként őrizheti meg területi integritását. Az átmeneti bizonytalan időszakban, még a köztársasági alkotmány elfogadása előtt, a helyi elégedetlenségek és szeparatista törekvések az ideiglenes kormányt arra szorították, hogy négy különleges jogállású tartományt hozzanak létre. 1945-ben és 1946-ban a polgárháborús veszélyek leszerelésére Aosta-völgynek és Szicíliának, saját választott testületekkel, tartományi autonómiát biztosítottak. Ezután, az 1946-os olasz-osztrák államközi megállapodás értelmében, az ott élő német kisebbség védelmében Trentino-Alto Adige tartományt hozták létre, amit majd Szardínia és később, a jugoszláv-olasz határrendezést követően, 1963-ben Friuli-Venezia-Giulia tartomány különleges státútumának elfogadása követett.¹⁹ Ebből látszik, hogy az ideiglenes nemzetgyűlés még a békeszerződés megkötése előtt szerette volna garantálni Valle d’Aosta öngazgatási jogait és ezzel az ott élő többségi francia lakosságot kiengesztelni az olasz állammal szemben. A köztársasági alkotmány 1947. decemberi elfogadása után, az új tartományi rendszer kialakításakor az alkotmány 116.§-a felsorolta az öt tartományt, amelyek autonómiájának részleteit „az alkotmánytörvényekben elfogadott különleges státútumok rendezik”. Ennek megfelelően, még az alkotmányozó nemzetgyűlés 1948. január 28-31. között, 1945-1946-hoz képest jelentősebb módosítások nélkül (Friuli-Venezia-Giulia kivételével) újrakodifikálta a területek autonómiáját, elfogadta ezeknek a tartományoknak a státútumait.

¹⁸ A Felső-olaszországi Nemzeti Felszabadítási Bizottság (Comitato di liberazione nazionale dell’Alta Italia) 1944. október 6-i üzenetében amellet, hogy ellenállásra biztatta az aosta-völgyi lakosságot, elismerte, hogy a szabad Olaszországnak helyre kell állítania majd Aosta-völgy jogait és szabadságát. vö: Renato Barbagallo: *La Regione Valle d’Aosta*. (7ma ed.) Milano, Giuffrè, 2002. 3. o.

¹⁹ A különleges jogállású tartományok aktuális alkotmányos kérdéseiről lásd: Omar Chesca – Pietro Pinna (szerk.): *La riforma della regione speciale: dalla legge statutaria al nuovo statuto speciale*. Torino, Giappichelli, 2008.

3. Az 1948-as statútum és a francia nyelvű közösség helyzete

Az alkotmány 116.§-a értelmében elfogadott 1948. évi 4. alkotmánytörvény rendelkezik Valle d'Aosta különleges jogállású tartományi statútumáról.²⁰ A 2001-es alkotmánymódosítás jelentősen átalakította a tartományi kormányzatot és hatásköreit, de az eredeti szabályozás alapján is Valle d'Aosta széles körű öngazgatási jogosítványokat kapott. Ezek közül kiemelkednek a kizárólagos szabályozási hatáskörök, amelyekben az országos jogszabályok (természetesen az alkotmány kivételével) nem kötik a tartományi törvényhozást. A statútum rendezte a tartományi közigazgatás felépítését, a tartományi tanács választásának feltételeit. Nagy jelentősége van, hogy az új köztársasági parlament mindkét házában biztosították a tartomány számára a képviseletet, annak ellenére, hogy a lakosságszám alapján az általános választójogi szabályok szerint ez a szenátusban nem, a képviselőházban pedig nehezen lett volna ez biztosítható.²¹ A statútum rendelkezései szerint a tartomány mindkét ház megválasztásakor egyetlen választási körzetet alkot, így mind a képviselőházba, mind a szenátusba egy-egy képviselőt küldhetnek a tartomány választópolgárai.

A statútum kimondta a francia nyelv teljes egyenrangúságát a tartományban – ezt a dél-tiroli német nyelvhasználat esetében csak 1971/1. alkotmánytörvény ismerte el – ami a köz- és magánszféra mellett kiterjedt az igazságszolgáltatásra is. Ezzel együtt az olasz nyelv hivatalossá tétele is megtörtént, mert amíg az 1945-ös szabályozás szerint csak a bírósági ítéleteket kellett olaszul is közzétenni, addig az 1948-as statútum ezt a közbenső ítéletekre és a nemperes eljárásokban hozott határozatokra is kiterjesztette. Más, különleges jogállású tartományokkal összehasonlítva a hivatalos kétnyelvűség elismerésén túl, Valle d'Aosta szűkebb jogosítványokkal rendelkezett (pl. egészen 1989-ig a tartományi tanács /*consiglio regionale*/ választásának szabályozása a többi tartománnyal ellentétben, a római parlamenthez tartozott és Valle d'Aosta-nak csak konzultációs joga volt).

Ellentétben Dél-Tirollal (Bolzano megyével) Valle d'Aosta 1948-as statútuma viszonylag keveset változott az évtizedek alatt és itt az olasz alkotmányos garanciákon kívül nem született nemzetközi megállapodás az itt élő francia közösség védelméről. Az, hogy a statútum a helyi nemzeti közösség érdekében született, közvetetten az 1. cikk megfogalmazásából

²⁰ A statútumot később többször is módosították, különösen az 1989/3. alkotmánytörvény, az 1993/2. alkotmánytörvény és a 2001/2. alkotmánytörvény.

²¹ Az 1948-ban meghatározott tartományi határokon belül kb. 132.000-en élnek, a választókorúak aránya ennek valamivel több, mint a fele, amennyiben minden választókorú polgár élne szavazati jogával és azt egyetlen jelöltre adná, akkor is kétséges, hogy az egy szenátor megválasztásához általában szükséges szavazatszám meglenne.

érzékkelhető: „Valle d’Aosta jogi személyiséggel rendelkező autonóm tartomány az egy és oszthatatlan Olasz Köztársaság politikai egységén belül...” Az olasz állam területi integritásának megerősítése a statútumban a korábbi évek elszakadási törekvéseivel szemben fogalmazza meg a tartomány jogállását. A területi autonómia itt egyébként Valle d’Aosta egész területének vámszabad körzété nyilvánítását is jelentette (statútum 14. cikke), aminek az volt az oka, hogy nemcsak kulturálisan, de gazdaságilag is elszakíthatatlan szálakkal kötődött Svájcához és a francia Alpok vidékéhez a régió.

A születő Olasz Köztársaság alkotmányozó nemzetgyűlése nemcsak a szecesszionista törekvések miatt gondoskodott Aosta-völgy autonómiájáról, hanem ezt egy identitás-erősítő eszköznek is tekintették. Az Alpok magaslati völgyeiben megbújó kisebb grófságok és hegyi falvak a középkorban is már bizonyos függetlenséget, önállóságot élveztek. Akárcsak Svájcban, a kantonális hagyományok itt is erősek voltak, a második világháború idején kibontakozó nemzeti mozgalom célja sem feltétlenül a terület Franciaországhoz csatolása volt. Sokkal fontosabb volt ennél az öngazgatás helyreállítása, az asszimilációs olasz nacionalizmussal szemben a francia regionális identitás megerősítése. Ezt az önállóságot kívánta megadni az olasz állam keretein belül az 1948-as statútum és egyúttal megerősíteni a helyi nemzeti identitást, mintegy „függetleníteni” azt, a svájci francia kantonok vagy a franciaországi franciák politikai identitásától.

4. A kétnyelvű Valle d’Aosta

A statútum 38.§(1) bek. kimondja, hogy „Valle d’Aostában a francia nyelv egyenrangú az olasszal.” Ez a rendelkezés értelmezhető úgy, hogy egyik nyelv sem hivatalos a tartományban,²² de azt is jelentheti, hogy valójában mindkét nyelv egyformán hivatalos nyelv.²³ Dél-Tirollal ellentétben a hivatalos kétnyelvűséget már a kezdetekkor elismerték a tartományban és az minden területre kiterjedően érvényesül. A későbbi dél-tiroli rendelkezések²⁴ ugyan szintén két egyenrangú nyelvként határozzák meg a németet és az olaszt Bolzano megyében, ám a két szabályozás között hatalmas különbség van.

Bolzano megyében a két (illetve bizonyos községekben a ladinokkal együtt a három) nyelv egyenjogúságát az jelenti, hogy az állampolgároknak választaniuk kell, hogy melyik nyelvet kívánják használni az adott

²² Ahogy ezt az olasz alkotmánybíróság kifejtette, *Corte cost.*, 22 dicembre 1969, n. 156.

²³ Ezt az álláspontot képviseli Barbagallo: *i.m.* 151. o.

²⁴ Lásd az 1971/1. alkotmánytörvényt.

esetben, ahogy az iskolai oktatás is vagy német, vagy olasz vagy latin nyelvű. Hasonló megoldást fogadtak el a Friuliban élő szlovének anyanyelvi oktatásában is.²⁵ Ezzel szemben Valle d'Aostában – a bírósági eljárások kivételével – az állampolgár párhuzamosan használhatja mindkét nyelvet, aminek egyik következménye, hogy az egynyelvű iskolák helyett itt a kétnyelvű oktatás vált általánossá. Amint azt az olasz alkotmánybíróság vonatkozó ítéletében kiemelte: „a francia nyelv egyenrangúsága az olasszal... a tartomány tényleges és teljes kétnyelvűségére épül, amelyből a két nyelv egyenlő használatának alkotmányos biztosítékai is származnak...”²⁶ Tehát, amíg más, különleges jogállású tartományokban a nem olasz anyanyelvű közösségek nyelvi különállásuk megőrzésére törekedtek, addig Aosta-völgyben teljes kétnyelvűség alakult ki.²⁷ Ennek alapján a tartomány státútuma kimondja (38.§(2).bek.), hogy a közhatalmi szervek okmányai – kivéve az igazságszolgáltatást, ahol az olasz nyelvű iratszerkesztés kötelező – akár francia, akár olasz nyelven érvényesek. Ezenfelül előírja, hogy az állami intézmények lehetőség szerint helyi származású tisztviselőket alkalmazzanak vagy legalábbis olyanokat, akik ismerik a francia nyelvet. Az állam hasonlóan rendelkezik, amikor előírja, hogy az állami szervek és nem gazdasági jellegű közintézmények aostai alkalmazottainak pályázatadásakor a jelölteknek tudniuk kell franciául. Ugyanígy, az áthelyezésekkor – pl. a pénzügyőröknél, stb. – Valle d'Aostában előnyt élveznek azok, akik ismerik a francia nyelvet.²⁸

A televíziós koncesszióknál is kötelezik a szolgáltatókat arra, hogy a tartományban franciául is sugározzák adásukat.²⁹ Más területeken is érvényesül a kétnyelvűség követelménye, például a közjegyzői vagy tanári hivatás betöltésénél a tartományban.³⁰

Az oktatási rendszer ugyancsak a kétnyelvűség teljes tiszteletben tartására épül. Az alapfokú és középfokú közoktatás szabályozását a státútum a tartomány jogalkotási hatáskörébe utalja és megállapítja, hogy „a Tartománytól függő minden rendű és szintű iskolában a francia nyelv oktatásának heti óraszámát megegyezik az olasz nyelvvel” valamint kimondja,

²⁵ Különösen a 2001/38. törvény. Egynyelvű oktatás van Trieszt és Gorizia megyékben, de ettől eltér az Udine megyei szabályozás, lásd a törvény 12.§.

²⁶ *Corte cost.*, 22 dicembre 1969, n. 156.

²⁷ Lásd ezzel kapcsolatban Renato Barbagallo: La tutela degli allogliotti nelle Regioni a statuto speciale, in: *Responsibilità e dialogo*, 1969/2-3. 96-110. o.

²⁸ 1978/196. törvény 51-54.§.

²⁹ 1975/103. tv. 19.§(c) bek.

³⁰ Lásd 1978/196. tv.; 1991/374. tv., valamint Barbagallo: *La regione Valle d'Aosta...* 153-154.o.

hogy „egyes tantárgyak oktatása francia nyelven is történhet”.³¹ A törvény szerint minden, Valle d’Aosta tartomány területén működő állami alap- és középfokú iskola a tartomány ellenőrzése alatt állnak. A francia nyelven oktatott tantárgyak meghatározása – a tartományi oktatási tanács javaslata alapján – a tartomány és az Oktatási Minisztérium közös feladata. Ennek végrehajtásáról a tartományi tanács hoz rendeletet. A teljesen kétnyelvű közoktatásban azonban, sajnos a tapasztalatok azt mutatják, hogy az olasz nyelv felértékelődik és az olasz nyelvű oktatás – a formálisan egyenlő óraszámok – dacára dominánssá válik.³²

Az 1997-es törvényi reform Valle d’Aosta tartománynak az egyetemi képzés területén is biztosított korlátozott jogosítványokat.³³ Engedélyezi egy nem állami egyetem alapítását a tartományban valamint lehetőséget ad, hogy arra, hogy a módszertani, tudományos tevékenységéhez az egyetem állami forrásokhoz jusson az illetékes minisztériumtól. A tartományi gyűlés elnöke 2000. szeptember 21-én kiadott határozatában fogadta el a Valle d’Aosta-i Egyetem alapító okiratát, ám meglepő módon a kétnyelvű oktatásra vonatkozó kitételek ebben nem szerepelnek. Ennek ellenére a gyakorlatban az egyes karok, az igények szerint meghirdethetnek francia nyelvű kurzusokat, de ez – épp a már említett olasz nyelvi dominancia miatt – nem jellemző.³⁴

5. A 2001-es alkotmányreform

A 2001/2. alkotmánytörvény is már azért született meg, hogy tartományok vezetőinek megválasztásában a különleges jogállású tartományoknak is megadja azt az autonómiát, amit a rendes tartományok korábban megkaptak. Az 1999/1. alkotmánytörvény az alkotmány 123.§ módosításával ugyanis a tartományok statútumának elfogadását a tartományi gyűlés hatáskörébe adta.³⁵ A tartományi gyűlésben – az alkotmánnyal összhangban

³¹ 39. cikk. Van, aki erősen kritizálja, hogy az oktatásban csak a francia nyelv védelme szerepel és a helyben beszélt francia-provanszál nyelvjárás, a *patois* nem kap teret. vö.: Tullio De Mauro: *Scuola e linguaggio*. (Roma, Editori Riuniti, 1979) 209-210. o.

³² *Plurilinguismo amministrativo e scolastico in Valle d’Aosta / Plurilinguisme administratif et scolaire en Vallée d’Aoste*. Aosta, Fondation Emile Chanoux, 2003. Roberto Nicco képviselő úr személyes közlése is ezt erősítette meg, szerinte a középiskolákban különösen Milánó és Torino elszívó hatása miatt érezhető ez, a tanulók későbbi karrierlehetőségeikhez az olaszt ítélik hasznosabbnak.

³³ 1997/127. tv. 17.§.

³⁴ Az egyetem honlapja ugyan franciául és angolul is elérhető, de francia nyelvű kurzust nehéz találni. <www.univda.it>

³⁵ Míg korábban erről rendes törvényben döntött a római parlament.

– elfogadott statútum rendelkezik a tartomány kormányzati formájáról, a tartományi tisztségviselők választásának szabályairól, a tartományi népszavazás és népi kezdeményezés szabályairól, stb.³⁶ Mivel a különleges jogállású tartományok statútumait alkotmánytörvények tartalmazzák, ez a módosítás nem terjedt ki rájuk, ezt pótolta a 2001/2. l. cost. elfogadása. Ennek értelmében a tartományi törvényhozás hatáskörét ugyanúgy kiterjesztették a tartományi kormányzatra vonatkozó szabályozásra, mint a rendes tartományokét korábban. Valle d'Aosta esetében a választójogi szabályozás már 1989-ben tartományi hatáskörbe került, de a tartományi népszavazások szabályainak megállapítása például a 2001-es módosításnak köszönhetően kerültek a tartományi tanács jogkörébe. Érdekes módon a 2001/2. alkotmánytörvény a tartományi elnök közvetlen megválasztását preferálta, de megengedte, hogy a tartományok ettől eltérően, a tartományi tanácsra bizzák az elnökválasztást. Aosta-völgy is ez utóbbi megoldást választotta, a tartományt a római kormány felé és a külkapcsolatokban képviselő elnököt a tartományi tanács választja meg.

Az alkotmánytörvény a tartományi népszavazásoknál bevezette a megerősítő népszavazás intézményét. Ezzel a jogalkotó a választói részvételt kívánta erősíteni a politikailag kiemelkedő ügyek eldöntésében. A 2001/2. alkotmánytörvény előírásának megfelelően fogadta el a tartományi törvényhozás a 2002/4. tartományi törvényt a népszavazás szabályairól. Lényegében a 2001/2. alkotmánytörvény a tartományi politikai hatalom önállóságát igyekezett elismerni.

6. Jogalkotási hatáskörök

A területi önkormányzatok autonómiáját legjobban az őket illető jogalkotói hatalom mértékével lehet minősíteni. Az olasz közjogi berendezkedésben a különleges jogállású tartományok (és megyék) helyzete rendkívül hasonló ebből a szempontból. Kimondottan a kisebbségi jogok szempontjából a Bolzano megyét és Valle d'Aostát érintő nyelvhasználati jogoknak van jelentősége. Ezen kívül a jogalkotói hatásköröket az alkotmány szabályozza pontosan. A 2001-es reform az állam és a tartományok közötti hatáskörmegosztást teljesen átalakította a korábbiakhoz képest. Itt ráadásul az a furcsa helyzet állt elő, hogy a „rendes jogállású” tartományok hatásköreinek kibővítése mellett a különleges jogállású tartományok korábbi statútu-

³⁶ Ezeket a tartományi törvényeket minősített többséggel kell elfogadni a tartományi gyűlésben.

mai hatályban maradtak, amelyek az újonnan elfogadott közjogi szabályozáshoz képest, még az elfogadásukkor hatályos alkotmány V. fejezetének szellemében korlátozottabb hatásköröket fogalmaztak meg. A gond – amit 2001/3. tv. 10. cikkével oldott meg a törvényalkotó – elsősorban elméleti jellegű, bár egyesek szerint a jogalkalmazásra is vannak hatásai.³⁷ Ezek a statútumok a régi logika szerint osztják meg a jogalkotási hatásköröket az állam és a tartomány között. Ez azt jelenti, hogy az államnak hagyják az általános jogalkotási felelősséget, míg a tartomány jogalkotási hatáskörét taxatívén sorolják fel. A szabályozási és igazgatási feladatoknál pedig az állam és a tartomány viszonyában a párhuzamos hatáskörök elvét követik. A 2001/3. alkotmánytörvény világosan szakít ezzel a megközelítéssel és a rendes jogállású tartományok esetében bevezeti a konkuráló jogalkotási hatáskörök fogalmát, valamint a korábbi szabályozástól eltérően az állam jogköreit sorolja fel tételesen és a tartományoknak hagyja meg az elsődleges szabályozási felelősséget. Mivel a különleges jogállású tartományok (és megyék) statútumait nem módosították ennek megfelelően, ezek – amint korábban már említettük – hátrányba kerültek a rendes jogállású tartományokkal szemben, hiszen amíg azok számára a törvény az öngazgatási jogköröket bővítette, addig pl. Valle d’Aosta a régi statútuma foglya maradt. Ezt az ellentétet a római parlament is érzékelte, ezért a 2001/3. alkotmánytörvény 10. cikke átmeneti jelleggel bevezette a „nagyobb kedvezmény” elvét, azaz a különleges jogállású tartományok esetében, amíg az új alkotmányos helyzetnek megfelelő statútumaikat elfogadja a parlament, addig a meglévő statútumot az említett alkotmánymódosítással összhangban kell alkalmazni, amennyiben ez nagyobb autonómiát biztosít számukra. Az új statútumot értelemszerűen csak egy új alkotmánytörvényben (azaz különleges törvényhozási eljárást igénylő törvényben) lehet elfogadni és erre az utóbbi tíz évben nem sikerült rászorítani a parlamentet, annak ellenére sem, hogy a tartományi tanács ezt többször is hivatalosan kérte Rómától.

A 2001/3. alkotmánytörvény értelmében a különböző kormányzati szintek közötti hierarchiát az egyenlőség elve váltja fel: „a Köztársaság a községekből, a megyékből, a metropoliszokból, a tartományokból és az Államból áll.”³⁸ Ugyanez a megközelítés tükröződik a 117.§-ban, amikor az alkotmány a jogalkotói hatásköröket három formában határozza meg: az állami jogalkotás tárgyai, az állam és a tartományok konkuráló jogalkotásának tárgyai és a tartományok jogalkotásának tárgyai. Különösen fontos újítás, hogy az alkotmány általános szabályként elismeri a tarto-

³⁷ Adele Anzon Demmig: *I poteri delle regioni. Lo sviluppo attuale del secondo regionalismo*. Torino, Giappichelli, 2008. 83-84.o.

³⁸ Alkotmány 114. §.

mányok és más területi közigazgatási egységek saját bevételi forrásainak megteremtését, azaz a saját adókiivetés jogát. Valle d'Aosta 1948-as statútuma a tartomány területén található vízkészlet és bányák felett adott teljes gazdálkodási szabadságot a tartománynak, ezenfelül a jövedelem-jellegű adók beszedésében volt szerepe a tartományi igazgatásnak. Az alkotmány-módosítással biztosított pénzügyi autonómia ennél bővebb lehetőségeket teremt nemcsak a különleges jogállású tartományoknak, hanem minden öngazgatási szintnek.³⁹

Az alkotmány 117.§ a módosítás után az állam kizárólagos jogalkotási hatáskörében egyebek mellett az alábbi területeket sorolja fel:

- külpolitika és az állam nemzetközi kapcsolatainak intézése, az állam és az EU kapcsolatai;
- az Európai Uniótól kívülről érkezők menedékjogának szabályozása; bevándorlás;
- a Köztársaság és a felekezetek közötti kapcsolatok;
- a honvédelem és a fegyveres erők; az állambiztonság és a fegyverek;
- pénzügyi felügyelet és fizetőeszköz;
- az országos parlamenti választások, népszavazások és az Európai Parlament képviselőinek választási szabályai;
- állampolgárság;
- társadalombiztosítás;
- igazságszolgáltatás, büntető és polgári perrendtartás;
- környezetvédelem, stb.

A tartományok és az állam közötti konkuráló jogalkotási hatáskörök között találjuk pl. a tartományok nemzetközi kapcsolatait; a kikötők és repülőterek szabályozását; a sportpolitikát; közlekedési eszközöket és rendszereket; közoktatást, stb. Az alkotmány a konkuráló jogalkotási hatásköröknél a tartományok törvényhozási jogkörét ismeri el, azzal a megkötéssel, hogy a tartományoknak ezen jogkörük gyakorlásánál tiszteletben kell tartaniuk az állami törvényhozásban ezekre a szabályozási tárgykörökre elfogadott alapelveket. Minden egyéb, az alkotmány 117.§-ban fel nem sorolt terület a tartományok (valamint Bolzano és Trento megyék) jogalkotási hatáskörébe tartozik. Ezenfelül a tartományok a hatáskörükbe tartozó területeken kötelesek az ország nemzetközi és uniós kötelezettségeinek végrehajtásához szükséges jogszabályokat meghozni. Fontos újítás az is, hogy a tartományok a saját hatáskörükbe tartozó területeken nemzet-

³⁹ Erről bővebben Aregntino D'Auro: Il federalismo fiscale in Italia dopo l'approvazione della legge delega di attuazione dell'articolo 119 della Costituzione in: *La finanza locale*, 2009/7-8. 20-37. o.

közi megállapodásokat köthetnek más államokkal és más államok területi közigazgatási egységeivel is.

A legnagyobb kihívást természetesen a konkuráló jogalkotási hatáskörök értelmezése adja, azaz annak eldöntése, hogy egyes tartományi jogszabályok milyen országos törvényeknek és mennyiben felelnek meg. Ennek eldöntésére az alkotmánymódosítás közvetlenül az Alkotmánybíróságot jelöli ki, amikor a különböző szintű jogalkotókat (tartományi, országos, helyi) felhatalmazza, hogy egymás, saját hatáskörben hozott jogszabályait, annak közzététele után meghatározott időn belül, az Alkotmánybíróság előtt megtámadhassák. Ahogy látszik, a tartományok itt is egyenlőkké váltak a központi állammal.⁴⁰

Mivel a tartományi jogalkotási hatáskör egy teljesen új logikában általános érvényű lett (tehát nem sorolja a fel az alkotmány tételeiben), érdemes megnézni, hogy az állam kizárólagos és konkuráló hatásköreit hogyan érinti a ma is hatályos aostai státútum. A státútum 2. cikke pontosan felsorolja azokat a területeket, ahol a tartomány – „az alkotmánnyal, a nemzetközi kötelezettségekkel,⁴¹ a nemzeti érdekekkel, más tartományok érdekeivel és a Köztársaság jogrendjével összhangban” – önálló jogalkotási hatásköreit gyakorolhatja:

- „a) a Tartomány alá tartozó intézmények és hivatalok rendje, személyzetének gazdasági és jogi alkalmazási feltételei;
- b) a helyi intézmények és körzetük meghatározása;
- c) helyi városi és vidéki rendőrség;
- d) mezőgazdaság, erdők, állat- és növényvilág, állattenyésztés;
- e) kisebb csatornaművek, agráriumot javító intézkedések;
- f) tartományi jelentőségű utak és közmunkák;
- g) városrendezés, a turisztikailag különösen fontos területek szabályozási tervei;
- h) helyi vasúti és autóbuszjáratok közlekedése,
- i) ásvány- és termálvizek;
- l) vadászat, halászat;
- m) öntözésre és háztartási használatra szánt vizek;
- n) a tipikus aosta-völgyi termékek támogatása;
- o) a mezőgazdasági és erdőterületek polgári és társulások használatának, a legkisebb művelhető tulajdonok meghatározása;
- p) kézművesség;
- q) vendéglátás, turizmus és tájvédelem;
- r) szakiskolák és technikumok;

⁴⁰ Vö.: az Alkotmánybíróság 282/2002. sz. ítélete. *Corte cost. 19 giugno 2002. 282.n.*

⁴¹ Ma elsősorban a közösségi jogra vonatkozik e kitétel.

- s) vásárok és piacok;
- u) az alpesi vezetők és síoktatás szabályozása;
- v) földrajzi helynevek;
- z) tűzvédelmi rendelkezések.”

A francia nyelvű közösség szempontjából ezek közül kiemelkedik a földrajzi helynevek meghatározása, hiszen, 1948-ban még komoly sérelemként élt a helyi lakosságban a Mussolini idején olaszosított helységevek használata. Mivel az oktatásról és a nyelvhasználatról külön rendelkezik a statútum (38-40. cikkek), gyakorlatilag a nyelvi jogok érvényesítése a 2. cikkben felsorolt hatáskörökön kívül is érvényesül.

A statútum kitér azokra a területekre is, ahol a tartománynak az államhoz képest kiegészítő, vagy, ahogy egyes szerzők állítják konkuráló hatáskörei vannak.⁴² Ennek az ad jelentőséget, hogy a szakirodalomban – más különleges jogállású tartományok statútumainak hasonló részeivel összevetésben – a kiegészítő hatáskör (*competenza integrativa*) annyit jelent, hogy a tartományi jogalkotónak az adott tárgykörben elfogadott országos törvények tételes rendelkezéseinek kell megfelelni. Ezzel szemben a konkuráló hatáskör (*competenza concorrente*) azt jelzi, hogy a tartományi törvényhozás az országos törvények alapelveit és fő irányvonalát tiszteltben tartó jogszabályokat alkothat, de a tételes rendelkezéseket nem kell maradéktalanul figyelembe vennie.⁴³ A statútumok összehasonlító elemzése arra vezet, hogy már az alkotmányos reform előtt is, Valle d'Aosta statútuma konkuráló hatásköröket állapított meg egyebek mellett az alábbi területeken: ipar és kereskedelem; helyi jelentőségű hitelintézetek létrehozása; közhasznú kisajátítás olyan munkákra, amelyeket nem az állam végez; vízenergia és a természetes vizek használatának szabályozása; bányászati tevékenység; tartományi és községi pénzügyek; óvodai és általános iskolai oktatás; társadalombiztosítás; kórházi ellátás, stb.

Az új alkotmányjogi szabályozás ezt a fenti különbségtételt felforgatta azzal, hogy az általános (azaz nem taxatív) törvényhozási jogköröket a tartományoknak adta. Így a statútum fent idézett 2. cikkében a tartományi jogalkotásra szabott korlátokat is az alkotmánymódosítás részben felülírta. Az alkotmány 117. cikkének hatályos szövege szerint ugyanis a tartományi törvényhozásnak három korlátja maradt: a) az alkotmány tiszteletben tartása; b) közösségi jogi és nemzetközi kötelezettségek; c) azok az alapelvek, amelyek a konkuráló jogalkotási hatásköröknél az állami törvényhozásnak vannak fenntartva. Az alkotmány és a közösségi jogi, nemzet-

⁴² Onida: Aspetti dell'autonomia della Regione Valle d'Aosta in: *Rivista trimestrale di diritto pubblico* 1971/1 266-275. idézi Barbagallo: *La regione Valle d'Aosta...* 33. o.

⁴³ Erről bővebben Barbagallo: *i.m.* 33-37. o.

közi kötelezettségek tiszteletben tartása egyértelmű, ám az elméleti jellegű „alapelvek” miben létét sokszor nehéz pontosítani a gyakorlatban. Itt két megközelítés lehetséges azokon a területeken ahol az állam konkuráló jogalkotási hatásköre érvényesül: a tartományi jogalkotó vagy megvárja olyan új országos jogszabályok megszületését, amelyek világosan megfogalmazzák ezeket az alapelveket az adott szabályozási tárgykörben, vagy a meglévő törvényekből következtet ezekre az alapelvekre.⁴⁴ A gyakorlatban – az Alkotmánybíróság azóta elfogadott határozatai alapján is – e második megközelítés érvényesül inkább.

Mindezek alapján érthető, hogy a 2001-es alkotmányreform változtatásait összhangba kellett hozni a státútummal. Két ilyen területet kell kiemelni: az egyik a 2001/2. alkotmánytörvény a tartományok hatáskörébe adja a tartományi tanács választásának, a tartomány elnöke és a tartományi tanácsosok összeférhetetlenségének és megválasztásának szabályozását. Ezen kívül a tartományi népszavazás és a népi kezdeményezés, a tartományi szervezetek közötti kapcsolatok, a tartományi elnök elleni bizalmatlansági indítvány szabályozását. A másik fontos terület a tartományok pénzügyi autonómiáját megeremtő rendelkezés, amely az alkotmány 117. cikkének módosításával – minden tartomány számára – megadta a saját költségvetés (bevételek és kiadások) feletti rendelkezés jogát, valamint konkuráló hatáskörben saját adók kivetésének jogát. Valle d’Aosta státútuma már eddig is tartalmazta a tartományi adókiivetés lehetőségét (12. cikk 2. bek), de a 2001-es alkotmány-módosítás ennek kereteit változtatta meg és általánosította.

7. Az Aosta-völgy alkotmányjogi jövője

Olaszország „föderalista” átalakítása egyelőre megtorpant, és az ország politikai és gazdasági turbulenciái miatt nem is valószínű, hogy a közeljövőben ez megvalósul. A tíz éve elfogadott alkotmányreform ugyanakkor láthatóan csökkentette a rendes és különleges jogállású tartományok közötti közjogi különbségeket. A szoros értelemben vett kisebbségi különjogokat (közéleti nyelvhasználat, oktatás, stb.) az alkotmányreform nem érintette. Ám az a tény, hogy a rendes jogállású tartományok autonómiája megerősödött, azt is jelenti, hogy a későbbiekben ez a folyamat elvezethet a tartományok közjogi státuszának egységesítéséhez. A 2001-es alkot-

⁴⁴ Lásd erről részletesebben: Farbrizio Gentile (szerk.): *Effetti sull’ordinamento della Valle d’Aosta della legge costituzionale n. 2 del 2001, relativa alle modifiche dello Statuto speciale, e della legge costituzionale n. 3 del 2001, relativa alle modifiche del titolo V, parte seconda della costituzione*. Aosta, Consiglio Regionale della Valle d’Aosta, maggio 2005.

mányreformnak három figyelemre méltó eleme van, amely ebbe az irányba hathat: a rendes jogállású tartományok saját hatáskörben fogadhatják el statútumukat, amellyel szemben a római kormány csak az Alkotmánybírósághoz fordulhat felülvizsgálatért. Emellett a tartomány választópolgárainak 1/50 részének aláírásával vagy a tartományi gyűlés képviselőinek 1/5 kérelmére a statútumot helyi népszavazásra is lehet bocsátani. Másodsor, az alkotmánymódosítással az államhatalom gyakorlásában a központi állam, a tartományok és a helyi önkormányzatok egyenlők lettek. Közöttük nincs alkotmányos hierarchia. A harmadik fontos változtatás pedig a külkapcsolatokban elnyert nagyobb önállóság. A tartományok számára ez a határokon átnyúló együttműködések mellett az Európai Unió forrásaihoz is könnyebb hozzáférést tesz lehetővé.

A különleges jogállású tartományok, mint Valle d'Aosta is, részben már korábban is rendelkeztek azokkal a hatáskörökkel, amelyekkel a többi tartományt az alkotmány felruházta. De ugyanakkor **alkotmányos** státuszukkal szemben komoly kihívást is jelent ez. Leginkább azért, mert bár élvezik statútumuk alkotmányos garanciáit (azaz, hogy a római parlament csak alkotmányerejű törvénnyel módosíthatja azt), de foglyai is maradnak ennek. Elképzelhető, hogy a korábban a nagyobb szabadság és autonómia biztosítékát jelentő garanciák ma, a többi tartománnyal szemben rugalmatlanná teszik a különleges jogállású tartományokat. A 2001-es alkotmányreform teljes gyakorlatba ültetése még mindig folyamatban van, nagyon fontos eleme lesz ennek, ha a római parlament érdemben módosítja Valle d'Aosta statútumát. Azonban, ha a föderalista átalakítás folytatódik, a tartományok közötti közjogi kiegyenlítés miatt, ez Aosta-völgy és az ott élő franciák évtizedes, alkotmányjogi bástyákkal védett különállását is megváltoztathatja.